

BIZNES LOYIHALARI SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA MUVAFFAQIYATLI
AMALGA OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Mamatova Xosiyat Bazarbayevna

Korxonada ishlab chiqarish rejasi bo'limi biznes-rejaning yadroviy bo'limlaridan biri hisoblanadi. Ishlab chiqarish faoliyatini texnik iqtisodiy jihatdan asoslari biznes xarakteridan kelib chiqib belgilanadi. Bu yerda rejada ishlab chiqarilishi kerak bo'lgan mahsulot bo'yicha mavjud ko'zda tutilgan jarayonlar va aktivlar tasvirlab beriladi.

Agar korxonada qayta ishlovchi yoki sanoat mahsulotlari ishlab chiqaradigan bo'lsa, ishlab chiqarish rejasi zarur. Bu bo'limda ishlab chiqarish va texnologik jarayon to'la tasvirlangan bo'lishi kerak. Rejadagi tadbirlar bosqichlar bo'yicha juda aniq shaklga ega bo'lishi lozim. Masalan, yangi turdagi mahsulotni ishlab chiqish, tayyorlash muddati, iste'mol bozorini tashkil etish, bozorga mahsulotni olib chiqish davri va xokazo. Bundan tashqari bu bo'limda ishlab chiqarish quvvati, xodimlar soni, xom ashyo materiallar manbai va sotishdan keyingi xizmatlar strategiyasi ko'rsatilgan bo'lishi kerak. Agar ishlab chiqarish jarayonining ma'lum bir qismi, biror bir tashkilot yoki korxonaga topshiriladigan bo'lsa, ularni ham hisobga olish lozim. Bunda ularning joylashgan o'rnini, fikri, tuzilgan shartnomalar, ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan mashina va qurilmalarning joylanishi, xom ashyo yetkazib beruvchilar, xom ashyo tarkibi xaqidagi ma'lumotlar, ularning manzilgoxlari, yetkazib berish yo'llari, ishlab chiqarish xarajatlari va ishlab chiqarish qurilmalariga qo'shimcha ehtiyojlar ko'rsatilishi zarur.

Agar so'z noishlab chiqarish sohasi biznes-rejasi xaqida borsa, bu bo'limni soha faoliyati mazmunidan kelib chiqib nomlanishi maqsadga muvofiqdir. Masalan, savdo va xizmat ko'rsatish korxonalarida «Sotish rejasi» deb yuritilishi mumkin. Bu o'z navbatida mahsulot sotib olish, zaxira nazorati, ombor maydoniga ehtiyoj kabi jarayonlarni oladi.

Korxonada ishlab chiqarish rejasi bo'limini ishlab chiqishda quyidagi savollarga to'la javob bermog'imiz kerak va bu bo'limni ishlab chiqishda quyidagi savollar yoritilishi shart:

- ishlab chiqarish xarajati hajmini joriy va rejadagi miqdori;
- ishlab chiqarish jarayonini nazorat qilish tartibi va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifati;
- xom ashyolarni sotib olish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar;
- xom ashyo va materiallarni asosiy yetkazib beruvchilari: nomi, joylashgan o'rnini, mahsulot yetkazib berish sharti, afzalliklari va kamchiliklari. Kutilayotgan o'zgarishlar;
- Joy mavjudligi, joyga bo'lgan to'la ehtiyoj, uni ta'minlash yo'llari (shaxsiy yoki ijarada);
- korxonada mavjud ishlab chiqarish quvvatlari, shularning qaysi qismi korxonada o'ziga qarashlilik, afzalligi, kamchiligi, taklif etilayotgan o'zgarishlar;
- ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan qurilmalar ro'yxati, kelgusida qurilmalar sotib olish uchun ajratilayotgan kapital mablag'lar;

- mavjud xodimlar va ularning malaka darajasi, ish xaqi, kadrlar kelgusida tayyorlanadimi, mavjud xodimlar holati, mehnat resurslariga bo'lgan rejadagi ehtiyoj, kadrlar qo'nimsizligi, mehnat bozori taxlili, o'rnini qoplash, o'rganilayotgan dasturga ehtiyoj.

- Biznes-rejasini «Sotish rejasi» bo'limini ishlab chiqishda yuqorida javob berilgan asosiy savollardan tashqari qo'shimcha quyidagi savollarga ham javob berishimiz kerak:

- kimlar tovarlarni sotib oladi;

- zaxira tizimi nazorati qanday amalga oshirilmoqda;

- ombor maydoniga bo'lgan ehtiyoj qanday va u qay tartibda ta'minlanadi. Yuqoridagi ma'lumotlarni sotish rejasi bo'limida bo'lishi zarur. Sababi korxonani me'yoriy faoliyat ko'rsata olishi va doimiy ravishda foyda bilan ta'minlanishini imkoniyati ko'rsatiladi. Tashqi investorlar ishlab chiqarish rejasining strategik elementlariga qiziqadilar, ya'ni xaqiqiy va rejadagi ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi, infrastruktura holati, tarmoqning mehnat munosabatlari, strategik ishtirokchilari (sheriklari) texnologik imkoniyatlari va zaxira (manbai)lari bilan.

Investor uchun eng zaruri yangi kapitalni miqdoridir. Uni kelgusi ishlab chiqarishni rivojlanishini ta'minlashga, yangi bozor tashkil etishga ishonch xosil qildirishi va mavjud bozorlarni saqlab qolishidan foyda ko'rishining kafolati bo'lib xizmat qiladi. Korxonaga uchun esa ishlab chiqarish rejasi katta ahamiyatga ega. Ishlab chiqarish va moliyaviy manbalarni boshqarishni osonlashtiradi. Ayniqsa, ishlab chiqarish quvvatini ishchi kuchi, moliya va material manbalarga bo'lgan ehtiyojni aniqlaydi. Ishlab chiqarish rejasi mahsulot nomenklaturasi va sotish xajmi va marketing programmasiga asoslanishi kerak. Bu bo'limda xar bir mahsulotlar turi bo'yicha mehnat va materiallarni nisbiy normativi aniqlanishi kerak.

Mehnat resursi va qurilmalarga bo'lgan ehtiyoj ishlab chiqarish xajmiga asoslangan xolda aniqlanadi. Ulardan xarajat smetasi, ishchi kuchidan foydalanish rejasi ishlab chiqarish grafigini tuzishda foydalaniladi. Izlanuvchanlik va yangiliklarni joriy etish Agar ishlab chiqariladigan mahsulotlar yoki ko'rsatiladigan xizmatlarni kelgusida yanada takomillashtirish zarur bo'lsa, biznesni doimiy ravishda ilmiy izlanish va tajriba konstruktorlik ishlari bilan bog'lik ravishda olib borilishi shartdir. Shu maqsadda asosiy e'tiborni izlanuvchanlik va yangiliklarni joriy etish bo'limida quyidagi masalalarni yoritishga qaratmog'imiz lozim:

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bringham E.F., Ehrhardt M.C. Financial management theory and practice. Thomson South-Western, 2008. 1107 p.
2. Hillier D., Grinblatt M., Titman Sh. Financial Markets and Corporate Strategy. London: McGraw-Hill Higher Education, 2012. 877 p.
3. Korso E. Inclusive growth analysis and HRV: A methodological note. 2011. Elektron manba: <http://siteresources.worldbank.org>

4. Landesmann, Michael Alroy (2000): Structural Change in the Transition Economies, 1989 to 1999. The Vienna Institute for International Economic Studies.
5. Modigliani F., Miller M. The Cost of Capital, Corporate Finance, and the Theory of Investment // American Economic Review, v. 48. (1958).
6. Modigliani F., Miller M. (1963) "Corporate Income Taxes and the Cost of Capital: A Correction" American Economic Review, Vol. 53, No. 3, pp. 147 – 175.
7. Peter Brusov, Tatiana Filatova, Natali Orehova, Nastia Brusova. Weighted average cost of capital in the theory of Modigliani-Miller, modified for a finite lifetime company // Applied Financial Economics, v. 21, № 4.